

חיבור פרשיות* - הכול בגלל סימן עתיק

בשבת זו נקרא את הפרשה המחוברת האחרונה לשנה זו, "ניצבים - וילך". מן הראוי לבדוק ולבחון מדוע מחברים פרשיות, מהי סיבת חיבורן של פרשיות מסוימות דווקא, והאם קיים שיקול מהותי בקביעת מיקומן של פרשיות השבוע השונות על פני לוח השנה. קשר שכזה, אם יימצא, יהווה רובד נוסף בקשר שבין ישראל לזמנים.

בשנה עברית רגילה יש 353-355 יום ובשנה מעוברת יש- 383-385 יום. בשנה רגילה יש לפחות 50 שבתות, ולעתים 51 שבתות, ובשנה מעוברת יש לפחות 54 שבתות, ולעתים 55 שבתות. שנה בת 353 יום או בת 383 יום נקראת "חסרה", שנה בת 354 יום או 384 יום נקראת "כסדרה" ושנה בת 355 יום או 385 יום נקראת "שלמה".¹ יוצא אפוא כי לשנה העברית שישה אורכים אפשריים.

ראש השנה יכול לחול רק בימים ב' ג' ה' ז' (הסימן: "לא אד"ו ראש"). צירוף הנתונים של היום בשבוע שבו חל היום הראשון בשנה, היותה של השנה חסרה, שלמה, או כסדרה, והיותה פשוטה או מעוברת, יקבע באופן חד-ערכי את ימי השבוע שבהם יחולו כל החגים והמועדים במשך אותה שנה, וממילא אם יקראו בשבת בפרשת השבוע או מענייני דיומא, לכשיחול החג בשבת.

לכל שנה סימן מקובל. ישנם שבעה סימנים עבור שנים פשוטות, ושבעה עבור שנים מעוברות. כל סימן מורכב משלוש אותיות:

האות הראשונה מציינת את היום בשבוע שבו חל א' של ראש השנה: ב', ג', ה', או ז'.

האות השנייה מציינת את אורך השנה: חסרה, כסדרה או שלמה: ח', כ', או ש'.

האות השלישית מציינת את היום בשבוע שבו יחול א' דפסח א', ג', ה', או ז' (על פי הסימן "לא בד"ו פסח), ולמעשה זהו נתון הנגזר משני הנתונים הקודמים (בדיון שלהלן תושמט לעתים האות השלישית שבסימן).

בחמשת חומשי התורה ישנן 54 פרשיות; 53 מהן נקראות בשבתות, ואחת, פרשת "וזאת הברכה", נקראת ביום שמחת תורה, לאו דווקא בשבת. יוצא אפוא כי בכל שנה ושנה, למעט בשנה מעוברת שסימנה ה"ח"א, מספר הפרשיות עודף על מספר השבתות אשר בהן קוראים בפרשת השבוע, ועל מנת להשלים את קריאת התורה במהלך השנה יש צורך לחבר פרשיות.

לכאורה, נכון היה לחבר פרשיות קצרות ולפזרן בחלוקה שווה לאורך השנה. אך בפועל אין הדבר כך;² בספר בראשית אין כלל פרשיות מחוברות, בספר שמות מצוי חיבור אחד, בספר ויקרא שלושה חיבורים, בספר במדבר חיבור אחד³ ובספר דברים חיבור אחד.

מה הם, אפוא, המניעים והסיבות העומדים מאחורי חיבור פרשיות מסוימות דווקא? נראה כי המגמה היא לקשר בין פרשיות מסוימות לחגים או לתאריכים מסוימים בלוח השנה. וכך קובע ר' יוסף קארו ב"שולחן ערוך" (או"ח, הלכות ראש חודש סימן תכ"ח ד'):

לעולם קורין 'צו את אהרן' קודם הפסח בפשוטה ו'מצורע' במעוברת חוץ מבה"ח מעוברת (וה"ש מעוברת) שקורין 'אחרי מות' קודם הפסח. ולעולם קורין פרשת 'במדבר סיני' קודם עצרת, תשעה באב קודם 'ואתחנן', 'אתם ניצבים' קודם ראש השנה.⁴

דברי השולחן ערוך מסתמכים על סימן קדום ביותר⁵ הקובע התאמות אלה. וזה לשון הסימן: **"פקדו ופסחו (לפשוטה) סגרו ופסחו (למעוברת), מנו ועצרו, צומו וצלו, קומו ותקעו"**.

משמעות סימן זה היא שיש לקרוא פרשיות מסוימות בהתאמה לזמן:

1. בשנה רגילה תיקרא פרשת "צו" ("פקדו" - מלשון פקודה-צו) קודם הפסח ("פסחו"), ובשנה מעוברת יש לקרוא פרשת "מצורע" ("סגרו" - סגירת המצורע) קודם הפסח.
2. פרשת "במדבר" ("מנו" - מניין בני ישראל בפרשת במדבר) תיקרא קודם שבועות ("עצרו" - עצרת, היא חג השבועות). ואולם בשנים מעוברות שסימן ה"ח-ו תיקרא גם פרשת "נשא" קודם שבועות.
3. ט' באב ("צומו") יחול תמיד לפני פרשת "ואתחנן" ובצמוד אליה ("צלו" בארמית בקשו, התחנונו - פרשת "ואתחנן").
4. פרשת "ניצבים" ("קומו" - התייצבו) תיקרא לפני ראש השנה ("תקעו" - תקיעות ר"ה).

מה הם המקורות והטעמים לסימן זה? לחלקי הסימן **"מנו ועצרו" ו"קומו ותקעו"** ישנו מקור תלמודי (מגילה לא, ע"ב):

* מאמר זה מוקדש באהבה לבתי לירון ולחנני עומר שמ"פרשיות נפרדות" הפכו השבוע ל"פרשה מחוברת" - עם נישואיהם.

¹ הדבר בא לידי ביטוי בחודשים חשוון וכסלו. אם שניהם מלאים - השנה היא "שלמה" כששניהם חסרים - השנה "חסרה". חשוון חסר, כסלו מלא - השנה "כסדרה". על לוח השנה העברי ראה גם: **מפרות האילן** על המועדים, ר"ג תשס"ד, עמ' 227-235.

² ראה השאלה ששאלו בבית מדרשו של רבנו ניסים מדוע מחברים פרשיות ארוכות ומפרידים פרשיות קצרות. תוס' ד"ה **"קללות שבת"כ** מגילה לא, ע"ב, וכן **באבודרהם השלם** (ירושלים תשכ"ג) דף ד"ש.

³ בחז"ל מחברים לעתים גם את הפרשיות חקת ובלק. ראה להלן.

⁴ אותם דברים, בנוסח אחר, ראה **במשנה תורה לרמב"ם**, אהבה, הלכות תפילה פ"ג ה"ב. ובמקור קדום יותר: **סידור (סדר) ר' עמרם גאון** (מהדורת אריה לייב פרומקין ירושלים תרע"ד) דף צ"ה עמ' ב', ובספר **אבודרהם השלם** (מכון "אבן ישראל") סימני הפרשיות, דף תכ"ה.

⁵ הסימן מופיע בניסוח אחד, פחות או יותר, בכמה מקומות. הנוסח הקדום ביותר שמצאתי הוא ב**סידור (סדר) רב עמרם גאון** מהמאה השמינית. הוא מופיע בנוסחים דומים גם ב**ספר הלכות גדולות לר' שמעון קיירא** (או ר' יהודאי גאון), עפ"י כתב יד רומי (מהדורת עזריאל הילדסהימר ברלין תרנ"ח); **ספר הפרדס לרש"י** ז"ל (בודפשט תרפ"ד), סדר פרשיות סימן ע' דף של"ט; **אבודרהם** שם; הגהות מימוניות (ועוד).

תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבת שנה תורה קודם ר"ה מאי טעמא? אמר אביי, ואיתימא ריש לקיש, כדי שתכלה שנה וקללותיה. בשלמא שבמשה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא? אין (כן)! עצרת נמי ראש השנה היא דתנן (ר"ה טז, ע"א): 'ובעצרת על פירות האילן'.

מקטע זה בגמרא עולה כי יש לקרוא את הקללות בפרשת "כי תבוא" לפני ראש השנה, ואת הקללות שבפרשת "בחקתי" לפני שבועות⁶ כדי ש"תכלה שנה וקללותיה"⁷, בטרם תתחדש עלינו השנה החדשה. עפ"י מקור זה גם שבועות נחשב כראש השנה.

ומדוע קוראים "צו" או "מצורע" לפני הפסח? אין לדבר זה אסמכתא תלמודית, אולם הראשונים נתנו טעם לדבר: וטעם פקדו ופסחו מפני שב'צו' את אהרן' מדבר מהלכות הגעלת כלים וצריך להזהיר עליהם קודם הפסח שנאמר (ויק' ו: כא) 'וכלי חרש אשר תבשל בו ישר' וגו'. ואמרין בזבחים בפרק דם החטאת (צו, ע"א) שאנו צריכים לעשות מריקה בחמין ושטיפה בצונן... והגעלת כלים הנבלעים מאיסור אנו למדים גם כן מגיעולי גויים. וגם במעוברת שקורין סגרו ופסחו, מדבר בפרשת 'זאת תהיה' (שמה הקדום של פרשת 'מצורע'), בענין טהרת כלים. שנאמר – 'וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישר' (ויק' טו: יב) וגו', שהוא כעין הגעלת כלים.⁸

כדי לעמוד בכללי הסימן יש לחלק את השנה לארבעה פרקי זמן:

פרק הזמן הראשון: ממחרת שמחת תורה ועד ערב פסח. בפרק זמן זה נקרא בתורה מפרשת "בראשית" עד פרשת צו - "פקדו", בשנה רגילה, או עד פרשת "מצורע" - "סגרו", בשנה מעוברת. בשנים מעוברות שסימן ז"ח, ה"ח או ה"ש, תיקרא גם פרשת "אחרי מות" לפני הפסח. נציין כי גם מצב זה נכלל בהלכת השולחן ערוך, שכן לא נאמר בה פקדו/סגרו סמוך לפסח אלא קודם הפסח, וגם כשקיים מרווח של שבוע נוסף, עדיין נקראת פרשת "מצורע" לפני הפסח. בתקופה זו יש 24-25 שבתות בשנה פשוטה ו-28-29 שבתות בשנה מעוברת. מספר הפרשיות מ"בראשית" עד "צו" הוא 25, ועל כן בשנה רגילה קיים בדר"כ עודף של פרשה אחת, למעט בשנה שסימנה ה"ש. במקרה כזה תחברנה הפרשיות "ויקהל" ו"פקודי".

בשנה מעוברת קוראים לפני פסח מ"בראשית" ועד "מצורע", לאמור 28 פרשיות, ואין כלל עודף פרשיות; לעתים אף חסרה פרשה אחת (כשישנן 29 שבתות), ובמקרה כזה, תיקרא גם פרשת "אחרי מות" לפני פסח. פרק הזמן השני: ממחרת שביעי של פסח ועד ערב שבועות. בקטע זה מספר ימים קבוע ו-6 או 7 שבתות. בין פרשת "שמיני", הנקראת מיד לאחר הפסח בשנה פשוטה, לבין פרשת "במדבר" הנקראת לפני שבועות ("מנו ועצרו") ישנן 9 פרשיות, ועל כן מחברים פרשיות פעמיים או שלוש. מדובר בחיבור "תזריע"-מצורע; "אחרי מות"-קדושים; "בהר"-בחקותי".

אף בשנה מעוברת מצויות בקטע זה 6-7 שבתות. בשבת שלאחר פסח קוראים בשנה מעוברת פרשת "אחרי מות" (או "קדושים" - אם קראנו "אחרי מות" לפני הפסח, כאמור לעיל). בין פרשת "אחרי מות" (או "קדושים") לבין פרשת "במדבר" ישנן, אפוא, 5-6 פרשיות בהתאמה למספר השבתות, ועל כן אין מחברים פרשיות בספר ויקרא. מאידך גיסא, לעתים נוצר "גרעון" של פרשה. או-אז תיקרא גם פרשת "נשא" קודם שבועות.

פרק הזמן השלישי הוא ממוצאי שבועות ועד השבת שלאחר תשעה באב - שבת נחמו, אשר אליה מכוונות מילות הסימן "צומו וצלו". בפרק זמן זה של השנה תיקראנה פרשיות ספר במדבר (למעט פרשת "במדבר", ולעתים פרשת "נשא") וכן פרשת "דברים" - 10 פרשיות אל מול 9 שבתות. על כן יחברו הפרשיות "מטות"-מסעי, למעט בשנה שבה פרשת "נשא" נקראת לפני שבועות. אולם בחול, בשל יו"ט שני של גלויות, "שמיני (אחרון) של פסח" וב' דשבועות עשויים לחול בשבת, ואז תיקרא בהם פרשה מענייני דיומא, ולא פרשת השבוע הנקראת בארץ באותה שבת. במקרה כזה יוצר פער של פרשה אחת בקריאות, ואי-התאמה זו "מתוקנת" באמצעות חיבור הפרשיות "חקת"-בלק, חיבור שקיים רק בחול.

פרק הזמן האחרון של השנה הוא מפרשת ואתחנן ועד שמחת תורה. בפרק זמן זה ישנו לעתים החיבור בין "ניצבים" ל"וילך", ואולם חיבור זה נגזר רק ממספר השבתות שבין ראש השנה לבין סוכות, ולא ממספר השבתות בכל התקופה. אם ר"ה חל בימים ב' או ג' תהיה שבת בין יום הכיפורים לבין סוכות. ואם ר"ה יחול בימים ה' (כמו השנה) או ז', השבת היחידה בין ר"ה לסוכות תהיה שבת תשובה.

בעניין זה חל סימן קדום נוסף "ב"ג המלך - פת וילך". משמעות הסימן היא: אם ר"ה ("המלך" - היום בו אנו ממליכים עלינו את הקב"ה) חל בימים ב' או ג' אזי פת (מלשון הפסוק "פתות אתה פתים" ויק' ב:ו) ומשמעו, בלשון ציווי: פורר! חלק!) את פרשות "ניצבים" ו"ילך".

הנה כי כן נוכחנו לראות כי עניין חיבורי הפרשיות והפרדתן אינו דבר מקרי, ואף מאחורי עניין שהוא טכני, לכאורה, ישנם שיקולים מהותיים, שרק מקצתם הארנו במאמר זה.

עו"ד ישראל ש' אדלר

כפר סבא

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע

⁶ וכדי שלא להסמיק קריאת הקללות לר"ה ולשבועות, הכניסו פרשה נוספת בתווך. פרשת במדבר (ולעתים גם נשא) לפני שבועות, ופרשת ניצבים (או ניצבים-וילך) לפני ר"ה.

⁷ ראה שאלת המהרש"א (מג' לא, ע"ב) המסביר בעקבותיה את "תכלה שנה וקללותיה" באופן שונה בתכלית.

⁸ אבודרהם שם ובמקביל "פרי חדש" לר' חזקיה די סילווא, או"ח הלכות ראש חודש, סימן תכ"ח ד; המנהיג לר' שמואל הירחי, מוסד הרב קוק, הלכות פסח סימן ד, עמ' תכ"ו; אליה רבה סימן תכ"ח סעיף ד', ועוד.